

ВОЛЯНСЬКИЙ Назарій – аспірант кафедри радіомовлення і телебачення, Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Генерала Чупринки, 49, кімн. 310, Львів, 79044, Україна (nazar.volyanskiy@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2714-1901>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.63.1>

Бібліографічний опис статті: Волянський, Н. (2025). Стратегії протидії російській маніпулятивній пропаганді. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 63, 9–15, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.63.1>

СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ МАНІПУЛЯТИВНІЙ ПРОПАГАНДИ

Анотація. Мета наукової статті – окреслити головні стратегії протидії російській маніпулятивній пропаганді. Для цього використано такі методи дослідження: описовий, контент-аналіз, метод дедукції. Сучасна російська пропаганда в інформаційному просторі України та Росії має давнє коріння і є продовженням радянської, імперської пропаганди. Традиційні методи маніпулювання вдосконалені й розширені внаслідок розвитку інформаційних цифрових технологій та запозичення досвіду західних концепцій масово- та соціально-комунікаційних впливів. Тож виникла нагальна потреба визначення покрокового механізму протидії маніпулятивним впливам російської пропаганди. Ідеться не лише про контрпропаганду, а й низку політико-правових, соціально-інформаційних та освітньо-просвітницьких і силових заходів. Ефективними засобами протистояння російському пропагандистському дискурсу може бути збільшення українськомовного патріотичного контенту, створення науково-просвітницьких проєктів, впровадження навчальних дисциплін з інформаційної безпеки та медіаграмотності в закладах загальної середньої та вищої освіти, залучення широкого кола громадян до проєктів з підвищення медіаграмотності.

В Україні проведено комплекс заходів для зниження рівня маніпулятивних впливів російської пропаганди. Однак сьогодні стикаємося з новими викликами, пов'язаними з розвитком цифрових технологій. Вважаємо, що перші кроки протидії пропаганді повинні бути зроблені на державному рівні. Це і блокування російських ресурсів, і заборона функціонування російських каналів на теренах України, заборона інтерпретувати російську збройну агресію красивими евфемізмами, заборона та блокування ворожого контенту тощо. Охоплено також аналіз низки громадських ініціатив, метою яких є розвінчання російських медіафальсифікацій. Без критичного мислення громадян не обійтися в боротьбі з пропагандою. Тож створення ботів, що допомагатимуть громадянам розрізняти фейкову інформацію, – завдання таких ініціатив.

Ключові слова: маніпулятивна пропаганда, медіаграмотність, інформаційна оборона, спростування фейків.

VOLIANSKYI Nazarii – PhD Student at the Department of Radio and Television, Ivan Franko National University of Lviv, 49, Henerala Chuprynky str., room 310, Lviv, 79044, Ukraine (nazar.volyanskiy@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2714-1901>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.63.1>

The cite this article: Volianskyi, N. (2025). Strateghiji protydiji rosijskij manipuljatyvnij propaghandi [Strategies to counter Russian manipulative propaganda]. *Problemy humanitarnych nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filolohiia» – Problems of Humanities. “Philology” Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 63, 9–15, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.63.1> [in Ukrainian].

STRATEGIES TO COUNTER RUSSIAN MANIPULATIVE PROPAGANDA

Summary. *This scientific article aims to outline the primary strategies for countering russian manipulative propaganda. To achieve this objective, the following research methods were employed: descriptive analysis, content analysis, and deduction. Contemporary russian propaganda within the information landscapes of Ukraine and russia has deep historical roots and is an extension of Soviet imperial propaganda. Traditional manipulation tactics are being refined and expanded due to advancements in digital information technologies and the adoption of Western approaches to mass and social communication. Thus, there is an urgent need to establish a systematic mechanism for countering the manipulative influences of russian propaganda. This approach encompasses not only counter-propaganda but also a comprehensive range of political, legal, social, informational, educational, and coercive measures. Effective strategies for countering russian propaganda discourse may include increasing the production of Ukrainian-language patriotic content, developing scientific and educational projects, introducing courses on information security and media literacy in both secondary and higher education institutions, and engaging a broad spectrum of citizens in initiatives to enhance media literacy.*

Ukraine has already implemented various measures aimed at mitigating the manipulative impact of russian propaganda. However, we currently face new challenges stemming from the evolution of digital technologies. We assert that initial steps to counteract propaganda must be undertaken at the state level. This includes blocking russian resources, prohibiting russian channels from operating within Ukraine, avoiding euphemistic interpretations of russian armed aggression, and banning or blocking hostile content. The analysis also addresses several public initiatives designed to debunk russian media disinformation. Fostering critical thinking among citizens is vital in the battle against propaganda. Consequently, the development of bots that assist citizens in distinguishing between legitimate information and misinformation is a crucial task for such initiatives.

Key words: *manipulative propaganda, media literacy, information defense, debunking fakes.*

Постановка проблеми. Тема протидії маніпулятивній пропаганді в Україні була актуальною завжди. Особливо її актуальність посилюється сьогодні, під час повномасштабного вторгнення, у період розвитку інформаційних технологій. Щоб окреслити основні шляхи протидії маніпулятивним впливам, потрібно зрозуміти сутність маніпуляції, механізм дії на окремого індивіда. Успіх психологічного маніпулювання базується на трьох аспектах: привертанні уваги об'єкта маніпуляцій; жонгливанні фактами; підштовхуванні об'єкта маніпуляції до дії (Ничта, 2012). На думку К. Захаренка, протидія маніпулятивним впливам передбачає насамперед «активність та усвідомлення людиною факту маніпуляції» (Захаренко, 2018, с. 183). Мислення, емоції та поведінка людини – головні мішені маніпулювання. Однак емоційна, когнітивна сфера людини, поведінка можуть стати і зброєю проти маніпулювання. Для того, щоб людина змогла чинити протидію маніпулюванню, потрібні: обізнаність із формами і методами маніпулювання та підтримка оточення. Тож окреслена тема є особливо актуальною, тому що перед нами сьогодні постало надскладне

завдання – навчитися протидіяти російським руйнівним впливам в інформаційному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема пропаганди та стратегій її протидії не нова в науковому дискурсі. Українські вчені намагаються виробити головні тактики протидії маніпулятивним впливам російської пропаганди. Наявна низка праць із цієї тематики. У своєму дослідженні спираємося насамперед на розвідки Н. Ничти (2012), де розроблено модель протидії психологічному маніпулюванню, К. Захаренка (2018), де обґрунтовано можливості протидії маніпулятивним впливам, О. Голуб (2019), де відзначено когнітивну протидію (медіаграмотність та критичне мислення) як довгострокову перспективу зменшення впливу пропаганди, О. Семенової (2021), яка окреслила шляхи протидії російській пропаганді в соціальних медіа, А. Данько-Сліпцової, Н. Коваленко та М. Калініченко (2024), які визначили стратегії гарантування безпеки аудіовізуального контенту.

Мета статті – на базі наявних досліджень та власних спостережень і висновків сформулювати головні стратегії протидії сучасній

російській маніпулятивній пропаганді в інформаційному просторі України, починаючи від державних ініціатив та закінчуючи участю кожного свідомого громадянина.

Завдання – проаналізувати дослідження науковців з проблем протидії російській маніпулятивній пропаганді; проаналізувати сутність сучасної російської маніпулятивної пропаганди; сформулювати стратегії протидії російській маніпулятивній пропаганді.

Виклад основного матеріалу. Українські науковці досліджують тактики протидії пропаганді, виокремлюючи головні стратегії, багато з яких спільні для різних учених. Загальну покрокову стратегію протидії маніпулятивній пропаганді можна сформулювати так: нове законодавство; технічні рішення (використання штучного інтелекту); фінансування (суспільне мовлення); якісна журналістика; когнітивна протидія (Голуб, 2019).

А. Бадер та С. Вовк (2023) визначають найбільш ефективні засоби протидії маніпулятивному впливу друкованих та електронних джерел і критерії організації інформаційної оборони загалом. Вони вважають одним із найбільш дієвих комплексних заходів у вказаній сфері побудову протидії інформаційній агресії за рахунок упровадження стратегічної комунікації, заснованої на рефлексивному управлінні. Відповідно до зазначеного основними завданнями протидії є: демонізація й деморалізація ворога; легітимізація своїх дій в очах населення; мобілізація цільових груп населення; підтримка власних політичних еліт (Бадер, Вовк, 2023, с. 139). Інформаційну оборону (готовність до інформаційного нападу) необхідно спрямовувати на зменшення наслідків нападу або на його абсолютне недопущення, зменшення інтенсивності або використання сил супротивника (Бадер, Вовк, 2023, с. 139). Головними завданнями інформаційної оборони є: підготовка громадян до критичного сприйняття інформації, яку поширює ворог; аналіз слабких місць супротивника в інформаційній та віртуальній сферах; інформаційний вплив на населення країни-агресора для можливого тиску громадських інституцій на керівництво держави; створення власного якісного інформаційного продукту; просвітницькі заходи в освітній сфері.

На думку К. Захаренка (2018), протидія зовнішнім та внутрішнім інформаційно-дестабілізаційним впливам у контексті зміцнення інформаційної безпеки України має ґрунтуватися на узгодженні українського законодавства в інформаційній сфері з європейськими стандартами та на контролі за його дотриманням. Держава повинна активно розвивати інформаційні технології та забезпечувати умови для розвитку інформаційної інфраструктури. «Запозичення досвіду провідних країн світу в інформаційній сфері, мудра кадрова політика, активна співпраця з міжнародними структурами щодо протидії інформаційному тероризму можуть суттєво змінити баланс сил в інформаційній війні, яку розгорнув агресор» (Захаренко, 2028, с. 188).

Існує низка проблем, які потрібно вирішити для ефективної боротьби з пропагандою. Передусім запобігати поширенню ворожої пропаганди, посиляючись на баланс думок і поглядів. Не потрібно плутати протидію дезінформації з цензурою. У суспільстві можуть існувати різні погляди, але не може бути двох різних правд. Трансляцію пропагандистських медіа треба зупиняти та блокувати (Драбюк, 2022). Наступним кроком має стати реальний показ, а не блокування доказів російських злочинів. Ми можемо спостерігати, як соцмережі блокують кадри, що висвітлюють жертв війни через «їхню надмірну жорстокість». Але це абсурдно, коли блокують реальні докази вчинених злочинів, але продовжують поширювати дезінформацію з закликами до насильства. Ще одним важливим кроком має стати недопущення зростання впливу в інформаційному просторі медіа іншої держави. Тобто коли суспільство споживає значний відсоток інформації саме з джерел інформації, які належать конкретній країні (як це було на сході України), коли їхній вплив навіть переважає національні медіа – це привід для вжиття заходів (Драбюк, 2022, с. 154–56).

На наше переконання, боротьба з деструктивною пропагандою повинна розпочинатися на державному рівні прийняттям відповідного законодавства, що блокуватиме поширення дезінформації. Першими кроками з огляду на це була заборона використання на території України низки проросійських соціальних мереж, пропагандистських сайтів

і збільшення обсягу українського контенту в медіа. 2015 року були ухвалені так звані «закони про декомунізацію», які передбачали відхід від спадщини СРСР та сфабрикованого компартією бачення української історії. Указом Президента України П. Порошенка № 133/2017 від 15 травня 2017 р. «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» заборонено функціонування в Україні російських соцмереж «ВКонтакте», «Однокласники», сервісів «Яндекс» тощо. 2020 р. Президент В. Зеленський продовжив заборону ще на три роки. Однак дезінформація та пропагандистські матеріали перемістилися до інших соцмереж (Facebook, Twitter і YouTube). З огляду на це більш ефективним буде блокування ворожого контенту та застосування передбачених законодавством адміністративних і правових заходів за здійснення або координування його розміщення в соціальних медіа (Семенова, 2021, с. 61). Наступним кроком має стати створення ініціативних груп для боротьби з пропагандою. Наприклад, 2020 р., як повідомляють українські медіа, за контрпропаганду взялися «ельфи» – активісти, що обрали собі фентезійну назву на протипагу російським тролям і давно існують в балтійських країнах, Польщі, Чехії та Словаччині. Перші ельфи з'явилися у Литві 2014 року, коли місцеві активісти вирішили об'єднатися для організації відсічі російським інформаційним атакам проти Литви, України та інших демократичних країн. Цей рух розрісся й охопив близько 40 000 литовців, а потім і жителів інших країн. Від 2020-го року вони діють і в Україні (в Україні з'явилися).

2021 року створено органи, які спеціалізуються саме на боротьбі з пропагандою, – Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки (ЦСКІБ) при Міністерстві культури та інформполітики та Центр протидії дезінформації при Раді національної безпеки і оборони. Робота Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики України сфокусована насамперед на протидії зовнішнім інформаційним загрозам, об'єднанні зусиль держави та громадських організацій у боротьбі з дезінформацією, реагуванні на фейки, а також на промоцію укра-

їнських наративів. Центр протидії дезінформації спрямовує свою діяльність на протидію загрозам національній безпеці й національним інтересам України в інформаційній сфері, забезпечення інформаційної безпеки України, ефективної протидії пропаганді, деструктивним дезінформаційним впливам та кампаніям тощо (Семенова, 2021, с. 61). 2022 року остаточно припинено трансляцію російських медіа на нашій території, обмежено доступ до сайтів з російським доменом. Також Президент України Володимир Зеленський підписав законопроект №5101, спрямований на заборону пресі, телебаченню та радіо виправдовувати, визнавати правомірною, заперечувати збройну агресію Російської Федерації проти України 2014 року, також забороняє прославлення (глорифікацію) осіб, які здійснили збройну агресію Росії проти України 2014 року тощо (Драбюк, 2022, с. 154–156).

Державні органи не можуть повністю обмежити потік російської пропаганди, тож вагома роль належить медіа й громадським ініціативам. Відзначаємо громадську організацію «Інтерньюз-Україна» (Internews Ukraine), яка у вересні 2015 р. відкрила Школу цифрової безпеки для правозахисників, громадських активістів, представників неурядових організацій та медіа. У липні 2019 р. компанія запустила проєкт для боротьби з Facebook-тролями TrollessUA, завданням якого є виявлення та блокування підозрілих профілів, які активно коментують, використовуючи мову ненависті, масово поширюють фейки. На поглибленому онлайн-тренінгу «Антибот: як викривати інформаційні маніпуляції», організованому у червні 2020 р., розглянуто інструменти для викриття зловмисних інформаційних впливів у мережі Facebook, які допоможуть аналізувати акаунти у соцмережах та викривати мережі ботів, аналізувати фото та відео (Семенова, 2021, с. 61).

Організація «Як не стати овочем» має завдання підвищувати рівень інформаційної грамотності громадян та здатності розпізнавати інформаційні «вкиди». Організація підготувала низку проєктів у цій царині: проаналізувала рівень інформаційної гігієни українських користувачів Facebook, здійснила дослідження 334 політичних YouTube-каналів «Політика в українському YouTube. Чому

Україна програє Росії»; розробила базовий безкоштовний курс з інформаційної гігієни для YouTube (50+) та видала книги з інформаційної медіаграмотності (Семенова, 2021, с. 62).

Низка фактчекінгових проєктів, таких як Stopfake, «По той бік новин» Інституту масової інформації, фактчек-проєкт «Без брехні», ГО «Детектор Медіа», спрямовані на протидію дезінформації та розвиток суспільно відповідальної журналістики. Фактчекінговий проєкт «Вокс Україна», розділ якого з перевірки фейків названий «Вокс про війну», має два підрозділи: «Спростування фейків», де містяться перевірки новин з маркуванням «фейк» («фотофейк», «відеофейк»), «маніпуляція», з розборами та посиланнями, та «Аналітика» – статті з поясненням і вивченням пропагандистських стратегій, кейсів, внутрішніх проблем України. Проєкт Snopes здійснює перевірку фактів на популярні теми за інтересами читачів.

Створено також низку інструментів для перевірки фактів: *Fact Check Explorer* – сервіс від Google, який дає змогу перевірити на правдивість останні новини; *фактчек-бот «Перевірка»* від Центру протидії дезінформації – цей бот допоможе користувачам швидко та ефективно розпізнавати неправдиву інформацію, неперевірені факти, відверту брехню та російську пропаганду. За допомогою бота «Перевірка» https://t.me/perevir_bot можна легко розпізнати фейкові новини, поширювані в соціальних мережах, політиці та російських медіа. Щоб скористатися ботом, потрібно надіслати йому інформацію, яку потрібно перевірити на достовірність. Запит користувача потрапляє до команди експертів, які мають досвід швидкої перевірки великих обсягів інформації – завдяки штучному інтелекту. Зазвичай відповідь надходить протягом кількох хвилин після надсилання запиту (Данько-Сліпцова, Коваленко, & Калініченко, 2024).

А. Данько-Сліпцова, Н. Коваленко, М. Калініченко (2024) називають низку інструментів та ресурсів, за допомогою яких можна перевірити та спростувати неправдиву інформацію саме аудіовізуального контенту. Наприклад, одним із ключових методів перевірки цифрових зображень є аналіз метаданих, який допомагає отримати інформацію про дату створення, місце зйомки та викори-

стану камери. Інструменти, такі як ExifTool та FotoForensics, надають можливість детально аналізувати метадані, що показують автентичність зображення. Крім того, реверс-пошук зображення за допомогою таких сервісів, як Google Images, TinEye та Yandex Images, дає змогу встановити оригінальне джерело зображення та встановити, чи воно змонтоване, а чи вирване з контексту. Наприклад, Stopfake перевірили справжність опублікованої кремлівськими медіа наприкінці лютого 2023 року фотографії, що бійці приватної військової компанії «Вагнер» нібито знищили німецький танк «Леопард» на сході України; результати перевірки показали, що це фото зроблене до початку повномасштабної російської агресії проти України. А зворотний пошук зображення за допомогою сервісу TinEye показав, що цю фотографію активно поширювано ще 2018 року. Тоді, за повідомленням різних медіа, цей танк, що належав турецькій армії, знищено в Сирії. Це яскравий приклад використання застарілих або сфальсифікованих матеріалів для поширення дезінформації та створення фейкових новин.

Для аналізу відеоконтенту використовують екстракцію та аналіз метаданих відеозаписів, перевірку часових маркерів, а також аналіз монтажу. Серед найбільш популярних інструментів – InVID Verification Plugin та YouTube DataViewer від Amnesty International. Вони проводять детальний аналіз відео, розкривають можливості маніпуляції, зокрема виривання з контексту або зміни аудіовізуального супроводу. Наприклад, у відео, видаване за реальні кадри, стверджувало, що українські військові нібито знущаються з літнього чоловіка на території Курської області російської федерації. Проте Центр протидії дезінформації, провівши ретельний аналіз, встановив, що персональні дані одного з чоловіків, зображених на відео, належать зовсім іншій особі, що є прямим доказом фальсифікації.

Аналіз аудіозаписів здійснюють за допомогою інструментів спектрального аналізу, таких як Audacity, та спеціалізованих програм для порівняння аудіовідбитків. Ці методи можуть бути ознаками редагування, накладання звукових доріжок або змін, які можуть свідчити про використання дідфейків. Ось приклад. 2022 року в найбільшому раді-

охолдингу України TAVR Media повідомили, що на українських радіостанціях прозвучало термінове оголошення про те, що президент України Володимир Зеленський потрапив в реанімацію й перебуває у важкому стані. Висновок: ця інформація – фейк, а ефір радіостанцій зламали російські хакери. Звісно, наявність інструментів для виявлення деструктивного аудіовізуального контенту допомагає нам спростовувати російські фейки. Однак потреба навчити громадян вільно користуватися ними вимагає впровадження відповідних освітніх заходів.

Отже, потрібно виокремити сегмент науково-просвітницьких проєктів, спрямованих на популяризацію України, української історії та на протидію російській інформаційній пропаганді, у якій значне місце посідає історична риторика. Наприклад, проєкт «LikБЕЗ. Історичний фронт», що охоплює понад 50 науковців – істориків з різних наукових установ та ВНЗ України. Тут станом на 2021 рік розвинчано понад 50 історичних міфів та фейків (Семенова, 2021, с. 64). Варто відзначити, що значно зросло поширення українськомовного патріотичного контенту в сучасних соцмережах Instagram і TikTok, які також підсилюють науково-просвітницькі проєкти.

Безумовно, у протидії російській дезінформації багато залежить від самих громадян. З метою протидії пропаганді та дезінформації в умовах російської інформаційної агресії проти України необхідно впроваджувати інформаційно-просвітницькі заходи, які б були спрямовані на допомогу громадянам навчитися критично сприймати інформацію, навчитися медіаграмотності та фактчекінгу тощо. Предметом таких заходів можуть стати форми, методи, меседжі, наративи інформа-

ційної війни, яку веде росія; канали поширення фейків, використовуваних для поширення пропагандистського впливу; дієві методи розвінчання російських фейків та шляхи протидії пропаганді й дезінформації (на індивідуальному рівні, на рівні громади, підприємства тощо) (Громадська, 2023, с. 35).

Протидія дезінформації неможлива без уміння вирізняти її з-поміж величезного масиву новин, тож актуальною постає потреба впровадження уроків медіаграмотності в освітніх закладах. Медіаграмотність уже стала складником багатьох курсів як у школах, так і вищих навчальних закладах. У закладах загальної середньої освіти станом на сьогодні медіаосвіту і медіаграмотність викладають як у формі окремих курсів, так і інтегровано. Окрім того, Міністерство освіти і науки України проводить вебінари, лекції, курси на тему медіаграмотності. Загальнодоступні платформи онлайн-освіти Prometheus та EdEra також пропонують курси з медіаграмотності та розвитку критичного мислення. Тож усі охочі мають можливість опанувати їх.

Висновки. Стратегії протидії російській маніпулятивній пропаганді мають системний характер. Лише впроваджуючи стратегії протидії на багатьох рівнях (від державного до особистого), можна досягти належного успіху. На наш погляд, головними є: державні заходи та ініціативи; ініціативи громадських організацій і медіа; історичний фронт; науково-просвітницькі заходи й робота та відповідальність кожного громадянина України. Перспективи дослідження полягають у методах донесення інформації до кожного члена суспільства в царині обізнаності зі стратегіями поширення маніпулятивної інформації та способами розпізнання й боротьби з нею.

ЛІТЕРАТУРА

- Бадер А., Вовк С. Маніпулятивний вплив друкованих та електронних джерел у реалізації інформаційного складника сучасного збройного насилля. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2023. Чис. 29. С. 133–141. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.29.22>.
- В Україні з'явилися ельфи для боротьби з російською пропагандою. URL: <http://prismua.org> (дата звернення: 05.09.2025).
- Голуб О. Методи впливу пропаганди та протидія їм. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/metody-vplyvu-propagandy-ta-protydiya-nym-i30638> (дата звернення: 05.09.2025).
- Громадська Н. А. Пропаганда в умовах війни : загрози та протидія. *Ольвійський форум – 2023. Стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. XVII міжнародна наукова конференція. Тези. Актуальні проблеми соціології, політології, філософії*. 15–18 червня 2023. Миколаїв, 2023. С. 35–37.

- Данько-Сліпцова А. А., Коваленко Н. А., Калініченко М. М. Безпека аудіовізуального контенту в умовах гібридної війни : стратегії протидії дезінформації та пропаганди. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. Том 35 (74), № 6. 2024. С. 393–400. DOI:10.32782/2710-4656/2024.6/60.
- Драбюк С.С. Пропаганда та її види. Шляхи протидії пропаганді. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 153–157. №1. 2022. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.28>
- Захаренко К. Протидія маніпулятивним впливам (засоби, технології, можливості). *Збірник наукових праць «Гілея : науковий вісник»*. Філософські науки. Вип. 137. С. 181–189.
- Ничта Н. Функціональна модель протидії психологічному маніпулюванню громадською думкою. *Публічне управління : теорія і практика*. 2012. №2 (10). С. 68–74.
- Семенова О. Російська пропаганда у соціальних медіа : загрози та шляхи протидії. *Українознавство*. 2021. №4 (81). С. 47–71. DOI: 10.30840/2413-7065.4(81).2021.246384

REFERENCES

- Bader, A., Vovk, S. (2023). Manipulatyvnyj vplyv drukovanykh ta elektronnykh dzherel u realizaciji informacijnogho skladnyka suchasnogho zbrojnogho nasyllja [The manipulative influence of print and electronic sources in the implementation of the information component of modern armed conflict]. *Litopys Volyni. Vseukrajinskyj naukovyj chasopys – The Chronicle of Volyn: All-Ukrainian Scholarly Journal*, 2, 133–141. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.29.22> [in Ukrainian].
- Danjko-Slipcova, A. A., Kovalenko, N. A., Kalinichenko, M. M. (2024). Bezpeka audiovizualnogho kontentu v umovakh ghibrydnoji vijny: strateghiji protydiji dezinformaciji ta propagandy [Audiovisual Content Security in Hybrid Warfare: Strategies for Countering Disinformation and Propaganda]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskjogho. Serija: Filologhija. Zhurnalistyka – Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*, 6 (Vol. 35 (74), (pp. 393–400). DOI:10.32782/2710-4656/2024.6/60 [in Ukrainian].
- Drabjuk, S. S. (2022). Propaganda ta jiji vydy. Shljakhy protydiji propagandy [Propaganda and Its Types: Ways to Counteract Propaganda]. *Elektronne naukovye vydannja «Analitichno-porivnjalne pravoznavstvo» – Electronic Scholarly Journal “Analytical and Comparative Jurisprudence”*, 1, 153–157. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.28> [in Ukrainian].
- Nychta, N. (2012). Funkcionalna modelj protydiji psykhologhichnomu manipuljuvannju ghromadsjkoju dumkoju [A Functional Model for Counteracting the Psychological Manipulation of Public Opinion]. *Publichne upravlinnja: teorija i praktyka – Public Administration: Theory and Practice*, 2 (10), 68–74 [in Ukrainian].
- Gholub, O. *Metody vplyvu propagandy ta protydija jim [Methods of Propaganda Influence and Counteracting Them]*. Retrieved September 5, 2025 from <https://imi.org.ua/monitorings/metody-vplyvu-propagandy-ta-protydiya-nym-i30638> [in Ukrainian].
- Ghromadsjka, N. A (2023). Propaganda v umovakh vijny: zaghrozy ta protydija [Propaganda in War-time: Threats and Counteraction]. *Olvijskyj forum – 2023. Strateghiji krajin Prychornomorsjkogho rehionu v gheopolitychnomu prostori. KhVII mizhnarodna naukova konferencija. Tezy. Aktualjni problemy sociologhiji, politologhiji, filosofiji – Olbian Forum – 2023. Strategies of the Black Sea Region Countries in the Geopolitical Space. 17th International Scientific Conference. Abstracts. Current Issues in Sociology, Political Science, and Philosophy*. 15–18 cherevnja 2023 (pp. 35–37). Mykolajiv [in Ukrainian].
- Semenova, O. (2021). Rosijsjka propaganda u socialnykh media: zaghrozy ta shljakhy protydiji [Russian Propaganda in Social Media: Threats and Countermeasures]. *Ukrajinoznavstvo – Ukrainian Studies*, 4 (81), 47–71. DOI:10.30840/2413-7065.4(81).2021.246384 [in Ukrainian].
- V Ukrajinі z'javlyjsja elfy dlja borotjby z rosijskoju propagandoju [Elves Emerge in Ukraine to Combat Russian Propaganda]*. Retrieved September 5, 2025, from <http://prismua.org> [in Ukrainian].
- Zakharenko, K. Protydija manipulatyvnym vplyvam (zasoby, tekhnologhiji, mozhlyvosti) [Counteracting Manipulative Influences (Tools, Technologies, and Capabilities)]. *Zbirnyk naukovykh pracj «Ghileja: naukovyj visnyk». Filosofsjski nauky – Hileja: Scientific Bulletin. Series: Philosophical Sciences* (Issue 137), (pp. 181–189) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.09.2025 р.

Прийнято до друку 27.11.2025 р.

Опубліковано: 05.12.2025 р.